

Szerkesztőségi megjegyzés:

A Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Intézetének szándékában állott megírni a magyarországi kisebbségek XX. századi kronológiáját. 2000 őszén erre felkérés érkezett és a magyarországi örmények vonatkozásában a kronológia elkészült s leadásra is került. Eddig azonban nem jelent meg.

A kronológiával kapcsolatos anyaggyűjtés magyarörményekre vonatkozó adatainak egy része jelen írásban feldolgozásra került!

29. Az esztergomi... 264.

30. Uo.

31. Uo.

32. Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek, 2000. nov., 12-15.

33. Az esztergomi... 405.

34. I. m. 356.

35. I. m. 265-6.

36. I. m. 265.

37. Balogh Margit-Gergely Jenő: Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992. Adattár. II. Bp. 1996. 206.

38. A hazai kis lélekszámú /un. mikro-/ kisebbségek helyzetét, így az örményekét is elemzi Kozma István: A magyarországi mikro-kisebbségekről az előzmények és a 2001. évi népszámlálás tükrében. /Bp./ H. é. n. Kézirat.

* * *

Wass Albert: Elvész a nyom

Meg kell mutassam az embereknek, hogy nem a vagyon teszi az urat, hanem az erkölcs. És hogy nem a rendszerek a fontosak az emberiség életében, hanem a hűség, a tisztesség és a jóakarát.

* * *

Bálintné Kovács Júlia

Emlékezés régi csikiakról

3. rész

Lázár Kajetán Kozmásán lakott és ott gazdasága volt. Jómódú és minden téren érvényesülő kereskedő volt. Kortársai máig is emlegetik azt a sok száz öl bükkfát, mely kozmási belsőségén össze volt rakva. Halála után fia, János, négylovas hintón kezdett járni, s hamar vége lett a gazdag örökségnek, melyet az apa szorgos és kitarató munka árán szerzett össze.

Lázár Menyhért ügyvéd. A vármegyei Magánjavak igazgatója. A helyi örményszékely társadalom imponáló alakja. Hosszú időn át országgyűlési képviselő. A vármegye gyergyói részének vezető embere. Minden politikai és társadalmi mozgalom egyik fő szereplője és vezetője. Elég felvilágosodott ember arra, hogy örmény születése dacára a székelység aspirációival magát azonosítsa, s mint a magánjavak igazgatója is, annak érdekében önzetlen fáradsággal működjék.

Ifjúkorában Gyergyószentmiklóson műkedvelő társulatot szervezett, s annak színelőadásaival élénk társadalmi életet teremtett, és mint azon előadások főszereplője, közelismerést vívott ki. A Kaszinó elnöke, az Önkéntes Tűzoltó Egylet főparancsnoka, s Gyergyószentmiklós minden társadalmi alakulatának vezetője volt. Lehetetlen volna olyan társadalmi - vagy közjótékonyágú intézményt kitalálni, melynek életében ne ő lett volna az irányítója. Önfeláldozó és önzetlen tevékenysége az egész vármegyében elismerést biztosított számára. Választások alkalmával mindig alispánjelölt volt, s hogy nem lett azzá, az csak rajta múlt.

Az Országgyűlésen a szabadelvű Deák-párt híve volt, s Székelyföld ügyeiben többször felszólalt. Erős ellenzéki jelöltekkel szemben pártja mindig őt állította a kerület jelöltjéül, míg utoljára kisebbségben maradt. A vármegyei gyűléseken Gyergyószentmiklós érdekeinek fanatikus védője és támogatója volt. Főlényes fellépésével nemegyszer elkeseredett viták központjába került. A vármegyei központtal mindig egy követ fűjt, ami erősítette törekvései sikerét.

Mánya Dávid jómódú birtokos és kereskedő Taplocán. Szappant és faggyúgyertyát gyártott. Vig cim-bora volt, s naponta Szeredában lehetett látni. Szenvedélyes kincskereső és bányafelfedező, habár e szenvedélye semmit sem hozott a konyhára. A hargitai Büdöst (fürdő és mofetták) ő kezdte művelni, s azon

bányatárnákat, melyek ott máig is láthatók, ő kezdte ásatni. Állítólag aranyat keresett ott. Nyári időben sokat tartózkodott a Büdös környékén, hol magának lakást is építtetett. Barátaikat gazdag lakomákkal látta vendégül.

Nuridzsán Gergely mészáros. Hatalmas termetével és bikahangjával imponált. A régi Deák-pártnak volt kitarító kortese és zászlótartója. Ezen alul lefitymált minden beavatkozást. Az ellenzékéről tudomást sem vett. Mikor a zászlóval kezében a menet élén Eljen-t intonált, megrezegték az ablakok. A csíkszentkirályi rezesbandával egész napon át fúvatta a krakoviankát a választási téren. A banda már-már kifulladt, de egy percet sem engedett nekik. A nótából a banda csak egynéhány taktust tudván, akkori publicisták kiszámították, hogy a nótát reggel 8-tól estig egyszuszra éppen 12.000-szer futták el az ő ellenőrzése alatt. A választási elnök közel volt az ájuláshoz, s a szomszédok mind eltávoztak hazulról. Az egyenként szavazni menő választókat illő távolból úgy ellenőrizte, hogy az ellenzék alig néhány választója mert a választási helyiség ajtaja felé közelíteni, mert Nuridzsán bácsi minden választó szándékát ismerte. A Deák-párttól elhódítani nem lehetett.

A magánéletben jámbor, becsületes ember volt, de annál kurucabb a politikában.

(Következő számunkban folytatjuk)

* * *

Boloz Antoniewicz János

Az örmények - Galícia

4. rész

A Kuty-ban lakó örmények majdnem kivétel nélkül kereskedők és iparosok is egyúttal. Afféle középelyet igyekeznek elfoglalni a házi- és a nagyipar között, s a saját gyártmányaiknak összevásárlói, elárusítói és külföldre szállítói is egyszersemind. Korunknak mindent különleges ágakra tagoló áramlata ez irányzatnak egyáltalában nem kedvez, és így nem csoda, hogy Kutyban kivált 1887 óta, a romániai határzár miatt a baromkereskedést teljesen abba kellett hagyniok, mind jobban pang az üzlet. Söhajtva emlegetik szegények a negyvenes és ötvenes éveket, vagy amint ők mondják, - a faggyúgyertya régi jó idejét.

Akkoriban a Kuty-beliek kecskéiket és juhaikat a keleti Kárpátok bérelt legelőin tartották nyáron át, a tulajdonképeni kuty-i „évad” pedig ősszel kezdődött. A nagy számmal leölt állatok egy része füstölthús alakjában, mint, kozina” (adsumis) került forgalomba, amelynek finom falatai azonban csak jó gyomrok és ép fogak számára valók voltak, a nagyobb részt ellenben faggyú-gyártásra használták föl. Miután az állatok fejét és lábait levágták és a zsigereiket kiszedték, tucatszámra óriási katlanokba dobálták és ott forró vízben kifőzték, a főlészálló faggyúdarabokat aztán lefőlözvén, meghatározott súlyú darabokba, úgynevezett „kövek”-be gyúrták. Erre következett a „*magyarországi expedítio*” nagy napja, mely elé örege-íjfa örömmel vegyes aggodalommal nézett. A faggyú-darabokat apró hucul lovacskákra málházták. Az örmények ugyan szenvedélyes lovasok, de csak amennyire az üzletük kívánja, amit igen jól jellemez e közmondás: „*Lóháton az örmény Istenről is megfeledkezik, de mihelyt leszállt, rá sem gondol a lovára.*”

Elképzelhetjük, mennyi kéztördelés és milyen keserves könnyhullatások mellett történt a hátas és a teherhordó állatok főlszerszámozása és megterhelése, meg a málhák becsomagolása, micsoda jajveszékélés és siránkozás a búcsúzásnál, - hiszen különben nem volnának keletiek az örmények. Egy kis „*bastang*”, vagyis ajándék, amit ilyenkor az útra kelők a hátrahagyottaknak, még gyermekek is a szüléiknek adni szoktak, rendesen enyhítette némileg a búcsúzás fájalmát, annál is inkább, mivel ezt csak a haza viendő jóval nagyobb „*bastang*” foglalójának tekintették.

Végre általános ujjongás, kiabálás, kendők és kalapok lobogtatása közben megindult a karaván a „*mad-sár jergir*” (Magyarország) felé. - Ez különben már csak kiseded mása volt a hajdani nagy karavánoknak, melyek a Fekete-tenger felé indultak a világlátott és hadi dolgokban is jártas karaván-basa vezetése alatt, aki jól ismerte az utat egészen az anyaországig, Etschmiadinig, most már csak az volt lehető, hogy valamely magyarországi, mondjuk, szatmári vagy máramarosszigeti nagykereskedőt „fonjon be” a kuty-i szállító.

Annyi bizonyos, hogy végtelen ügyességgel és óvatossággal tudtak dolgukban eljárni, mindig szem előtt tartván nemzeti közmondásukat, hogy „*nem üt az ember ököllel az ár hegyére*”, vagy „*ha idegen városba mégy, és azt látod, hogy ott fordítva viselik a kalapot, te is úgy tégy.*”

Kuty-ba visszatérve, a kiviteli és „utazó kereskedő” változatosság kedvéért megint iparossá, még pedig többnyire tabakossá (tabakár) lett. Az örmény közmondás ugyan szörnyen sajnálja, hogy „egy birkáról